

*A Magyar Nemzeti Hírlap háborús gyűjteménye
jelenre kiváló tisztelettel a fenn*

Mit kell tudni
a háborúról
mindenkinek.

ÖSSZEÁLLÍTOTTA EGY TÖRZSTISZT.

247890

**A HÁBORÚ
KIS
LEXIKONA,**

amely a jelenkor
minden aktuális
katonai és poli-
tikai kérdéséről
röviden és ala-
posan tájékoztat.
Megtudjuk belőle,
hogy mi a dum-
dum golyó; mek-
kora egy hadtest
stb., stb.

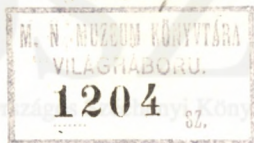
Ára 40 fillér.

BUDAPEST, 1914.

„ÉLET” Irodalmi és Nyomda R.-T. kiadása.

~~102.905.~~

247890

Admirális, tengernagy (3. rangosztály). Megfelel a szárazföldi haderőnél a gyalogsági v. lovassági tábornok rendfokozatának.

Akadályok, arra valók, hogy a támadó ellenséget feltartóztassuk. Néha többszörösen egymás előtt alkalmazzuk őket. Lehetnek természetesek és mesterségesek. Pl. falak, rácsok, sövények, bozótok, vízi akadályok, drótsövények, botló drótok (a talaj felett kifeszített drótok l. o.), torlaszok, földi torpedók, szóró- és hajítóaknák, farkasvermek, cövekelések, rohamkarók, rohamgerendák, boronák és szeges deszkák.

Aknák, különleges harceszközök, kőszóró-ütegeknek is nevezzük. Kavicssal megtöltött vermek, amelyek érintésre (ha az ellenség reá lép), vagy hátul álló figyelő állásból villanyos árammal robbannak.

Anglia, királyság. Gyarmataival együtt majdnem háromszor akkora, mint Európa. Lakossága meghaladja a 45 milliót. Európai háborúban 200.000 embert állíthat ki. Tengeri hadereje: 115 páncélos hajó és 500 más, 3000 ágyúval és 200.000 emberrel.

Ágyú az a fegyver, melyet a katona nem emelhet a vállához, hanem alapra, az „ágy“-ra fektetnek és így alkalmazzák lövő fegyverül. Ellentétje a kézi lőfegyver, vagyis a puska. Fajtája különböző: tábori, hegyi, várágyú, azután tarack és mozsár, valamint tengerparti vagy martágyú (l. tüzérségnél és az illető nevek alatt).

Állandó erősítés, a mikor valamely katonai szempontból fontos helyet annyira megerősítünk építményekkel, hogy kisebb erővel nagy erőket vagyunk képesek hosszabb ideig (pl. néhány hónapig) feltartóztatni. Ellentétje a tábori v. futólagos erősítés (l. o.). Az állandó erősít-

mények nevei: övvárak, zárók (záróerődök) és hadikötők.

Árkász-zászlóalj hivatása: várépítés, tábori erődítések (l. o.) készítése, robbantó anyagok elhelyezése, hídépítés száraz akadályokon át, út- és vasútépítés, táviróvezetékek felállítása.

Átvonuló élelmezésnek azt nevezzük, mikor a katonaság rövid ideig tartó beszállásolásnál a lakosságnál étkezik. A szállásadót ezért törvényileg megállapított térítési-összeg illeti meg.

Balti-flotta, Oroszországnak a Keleti-tengeren álló hadihajói.

Belgium, királyság 8 millió lakóssal. Működő hadserege kereken 100.000 ember lehetett. Haditengerészete lényegtelen.

Biztosítás az az eljárás, amikor a katonai parancsnok arról gondoskodik, hogy csapata úgy a mozgás, mint a nyugvás állapotában, valamint a harc alatt is meglepő lödőzésnek és meglepetésszerű támadásnak kitéve ne legyen. A biztosító csapatokat menetbiztosító csapatoknak és előőrsöknek nevezzük (l. o.).

Blokád (ostromzár), valamely várnak vagy területének hadsereggel való körülfogása.

Bombázás, valamely vár belsejének nehéz ágyúkkal fogatosított erős lövetése.

Botló drótok, kevéssel a talaj felett kifeszített drótok, amelyekre csengőket, kolompokat stb. akasztunk, hogy az ellenég közeledését idejekorán észrevegyük.

Bulgária, királyság, 4 milliót meghaladó lakóssal. Hadseregének létszáma háborúban 200.000 ember 1100 ágyúval. Hajóhada: 8 hajó 1000 emberrel.

Cirkálók a flottáknak ama hajói, melyeknek a tengeri csata bevezetésében és az ellenséges hajóhad felkeresésében van nagy szerepük.

Cölöpzet, akadály 15—20 cm vastag és 2—3 m magas cölöpökből.

Cövekelés, hegyesre faragott 1 m hosszú, erős cövekeket oly sűrűen vernek be a földbe, hogy az emberek lába ne férhessen közibük.

Csajka, a csészéhez hasonló, de ennél jóval nagyobb és erős bádogból készült edény, melyből a katonák ételüket fogyasztják el.

Csapatok, a fegyveres erő (hadsereg) harcolásra hivatott részei, pl. a gyalogság, lovasság és a tüzérség.

Csapattiszt, aki a csapatnak közvetlen vezetésére hivatott. Ezeken kívül vannak még: vezérkari testületi, tüzértörzsbeli, hadmérnöktörzsbeli, mérnökkari, helyi-alkalmazású, élelmező, fegyvertári- és ruhatári-műszaki és népfelkelésügyi stb. tisztek.

Csapatvonat, ama szállító-eszközök, melyek a csapatok felszerelését stb. szállítják. Két részre oszlik: ütközetvonatra és eleségvonatra. Az ütközetvonat azon anyagokat szállítja, melyekre a csapatnak harc alatt, valamint közvetlenül a harc előtt vagy után van szüksége. Az eleségvonat a csapatvonat többi része (élelem, málha).

Csatahajók a hajóhadnak ama hajói, amelyek komoly jellegű kárt képesek ejteni az ellenség flottájában. 20—33.000 tonnásak, 10—14 drb. 30·5—38 cm. ágyúkkal bírnak, vértézve vannak, kisebb kaliberű ágyúk is találhatóak rajtuk.

Csákánybalta az a szerszám, amelyet, mint ahogy neve is mutatja, csákány és balta gyanánt használhat a katonaság. Minden gyalog századnál 16, a lovas századnál 2 van.

Dandár, önálló hadműködésre nem képesített, többnyire ugyanazon fegyvernemhez tartozó több csapattestből (ezred) álló sereg, melynek parancsnoka rendszerint vezérőrnagy (l. o.), vagy ezredes. A hegyi dandárokat (l. o.) azonban önálló hadműködésre is felhasználják. Éreje: 6—8 gyalog-zászlóalj (l. o.) vagy 12 lovas század (l. o.).

Dánia, királyság 3 millió lakossal. Hadseregének hadi létszáma kereken 100.000 ember. Tengeri hadereje lényegtelen.

Deckung l. földözék.

Defenziva, annyi mint védelem.

Dreadnought (ejtsd: drédnat, annyi mint „ne félj semmit!”) óriási csatahajó, amelyet az angolok gyártottak és bocsátottak vízre 1906-ban. Azóta a hozzá hasonló csatahajókat nevezzük így. Jellege: amíg az 1906-ig épített vértézett csatahajókon mindenrendű ágyút (4·7 cm-től 30·5 cm-ig) helyeztek el, addig a Dreadnoughtokon csupán a legnagyobbakból (30·5 cm) lehetőleg sokat (pl. 10 drbot)

raknak a hajóra. A hajó testét védő övpáncél vastagsága 279 mm. Tonnatartalma 18—30.000.

Drótnélküli távítás, oly elektromos távítás, melynél az állomások nincsenek vezető dróttal összekötve. Legfontosabb a szikra-távítás, melynél az elektromos szikrával gerjesztett elektromos hullámok továbbítják a jeleket. Szikratávítással 4000 km-re is egész biztosan lehet üzenetet küldeni. Ma már több mint 2000 rádió-telegrafikus állomás van, legnagyobb részük tengeri hajókon.

Drótvágó olló, ahol az ellenség állását drótsövényekkel erősítette meg, a roham alkalmával ezekkel vágják át a sövényt.

Dum-dum lövedék, a mai acélburkolatú és hegyes puska-golyóktól eltérőleg olyan puskagolyó, melynek hegye mesterségesen tompított, bevágott vagy négy részre osztott ólomból áll. Célja, hogy nehezen gyógyulható sebeket ejtsen. Az angolok használták legelőször gyarmati háborúikban.

Egészségügyi intézetek azok, melyek betegek és sebesültek kezelésére hivatottak.

Egészségügyi szolgálat a hadműveletek alatt. A hadképesség helyreállítása elsőrendű követelmény. Elv az, hogy a könnyen sebesültek egészségesen minél előbb visszajuthassanak csapataikhoz, a súlyos sebesültek és betegek pedig, amint szállíthatókká válnak, minél előbb hátrább fekvő területekre szállítandók, hogy elkerüljük a járványos betegségeket s hogy e személyek kórházakban szakszerű és gondos kezelés mellett minél előbb felépüljenek. Ezen elvek keresztülvitelére a következő egészségügyi intézetek állanak rendelkezésre: maguknál a csapatoknál is van egészségügyi felszerelés, a csapatok mögött vannak a mozgó tábori egészségügyi intézetek, az országba szállítást az utazó tábori egészségügyi intézetek hajtják végre, míg az ország belsejében a tartalék és állandó kórházak azok, amelyek a súlyos betegeket és sebesülteket veszik át.

Ellentengernagy (Kontreadmiral — 5. rangosztály). A szárazföldi haderőnél a vezérőrnagy (l. o.).

Előfogat, az ország lakossága által, a törvények alapján, rendelkezésre bocsájtott kocsi, vagy lovak és esetleg ökrök.

Előőrsők célja táborozó vagy laktáborozó csapatokat biztosítani. A csapat nagyságához képest különböző erőkből és néha több fegyvernemből (gyalogság, lovas-ság és tüzérség) állhatnak.

Entente (ejtsd: ántánt), Angliának, Oroszországnak és Franciaországnak egyesülése a hármasszövetség ellen (l. o.).

Erőszakos támadás a várharcban az az eljárás, amikor a támadó fél az ellenséges tüzérség gyors leküzdése és a védősereg megfélemlítése, valamint a szembeállított akadályok erőszakos leküzdése után, dacára a várható ellentállásnak, a várat mindenáron elfoglalni igyekszik.

Eszközkocsi a tüzérségnél az, mely az üteg távbeszélő felszerelését és az ágyúk javításához szükséges anyagot és szerszámot viszi.

Ezred, több zászlóaljból, osztályból (l. o.), ütegosztályból (l. o.) stb. alakított csapatok. Ereje a gyalogságnál 3—4 zászlóalj (3—4000 ember), a lovasságnál 6 lovas század (1000 ember), a tüzérségnél 5 tábori üteg, vagyis 30 ágyú.

Élelmezés. A hadsereg élelmezésére három kiszabatot különböztetünk meg: teljes adag (valamivel többet nyújt, mint amennyi az emberi test fenntartására múlhatatlanul szükséges), — szabványos adag (még elégséges táplálékot nyújt), — tartalékadag (a legcsekélyebb kiszabot amelyből az ember és a lovak több napon át szükségből még megélhetnek). Az ezen adagokhoz szükséges cikket vagy vásárolják, vagy harácsolják, esetleg kényszerbeszerzést alkalmaznak, vagy zsákmányolnak.

Élelmezőoszlopok, olyan vonatok (l. o.), melyeken a hadsereg után szállítják az élelmicikkeket.

Farkasvermek sakktáblaszerűen elhelyezett másfél, esetleg két méter mély gödrök, melyeknek térközein és fenekén hegyes karókat vernek be a földbe.

Fegyveres hatalom, az államok férfi lakosságából alakított fegyveres emberek tömege, amely az ország biztonságát és tekintélyét megóvjá és megvédelmezi. Nálunk a cs. és k. közös hadsereg, a bosznia-hercegovinai csapatok, a cs. és k. haditengerészet és a honvédségek együttesen alkotják fegyveres hatalmunkat.

Fegyverszünet, ideiglenes vagy hosszabb ideig tartó lehet. Tartama alatt az ellenségeskedések szünetelnek. Fegyver-

szünetet kötnek például az elesettek eltemetése, béketárgyalások megkezdése és folytatása végett. Az általános fegyverszünet megkötéséhez a legfelsőbb államhatalom beleegyezése is szükséges

Fekete tengeri-flotta, Oroszországnak a Fekete-tengeren álló hadihajói.

Felderítés célja, hogy a vezetőség az ellenség helyzetéről lehetőleg találó képet nyerjen. Eszközök hozzá: gyalog és lovas járőrök (kicsiny csapatok), az úgynevezett földerítő lovastestek (lovas hadosztályok), légi járművek, kémek stb.

Felkoncolási jog. A katonai előjáróknak háborúban joguk van alárendeltjeiket személyesen vagy másokkal felkoncolni az alábbi esetekben: aki válságos pillanatokban csüggeteg szavakat ejt, aki fegyvert vagy lövészert elhány, az engedelmességet megtagadja, magát az ütközetből önhatalmulag kivonni igyekszik, vagy zsákmányol, aki az ellenség közelében futva szándékosan a gyülekező helyen túl tovasiet és ha az első hívásra oda vissza nem tér.

Felvonulás, a mozgósított hadseregnek az ország határa mentén való egyesülése. A felvonulás felvonulási vonalakon megy végbe a felvonulási körletbe.

Félszerfödelek a táborokban szél és eső ellen óvó, szalmából, rőzséből vagy másból készült építmények.

Figyelő létra, a tüzérségnél arra szolgál, hogy az ütegek lövésének hatását és az ellenséget megfigyelhessék. Összerakható.

Folyami flotilla, olyan hajóhad, melyet a szárazföldi hatalmak folyóvizeiken alkalmaznak. Például a miénk a Dunán, az oroszoké a Visztulán.

Födőzékek a nyugodt és célzott tüzelés végett készített építmények (puskatámasztékok, árkok, gödrök, védősüvegek). A szerint, amint a gyalogság vagy a tüzérség számára készülnek, különböző alakjuk és erősségük lehet.

Főfegyvernemek: a gyalogság, lovasság és a tüzérség. A többi segédfegyvernem (l. o.).

Főhadiszállás, törzshadiszállás, a mozgósított hadsereg magasabb parancsnokságainak személyzete együttesen (Pl. a hadosztály, hadtest és a hadsereg hadiszállásai).

Franciaország, köztársaság 39 millió lakossal. Háborúban

21 hadtestet állít ki, kereken öt és fél milliónyi erőben. Tengeri hadereje: 400 hajó 3000 ágyúval és 70.000 emberrel.

Fregattahadnagy (Fregattenleutnant — 10. rangosztály.) a szárazföldi haderőnél a főhadnaggyal egyenlő.

Fregattakapitány (Fregattenkapitän — 7. rangosztály.) az alezredessel egyenlő rendfokozatú.

Futóárkok, a várostromoknál rögtönzött árkok, melyekben a támadó fél harcosait és ágyúit a lödöztetés ellen fődötten a vár közelébe hozza.

Generalissimus az állam összes hadainak fővezére.

Genfi egyezmény, 1864-ben Genfben kötött nemzetközi szerződés a háborúban megsebesültek sorsának javítása tárgyában. Fontosabb határozatai: az ellenség kezébe került sebesülteket és betegeket az ellenség is ellátni köteles, az egészségügyi szolgálat ellátására felhasznált személyzet semleges. Semlegesek az egészségügyi intézetek és ezek őrségei mindaddig, míg erre használatnak. A sebesülteket és betegeket ellátó lakosság védelemben részesítendő stb.

Géppuska, géppuskás-osztagok. Önműködő roppant nagyhatású fegyverek. Hivatásuk a csapatok tüzelőerejét fokozni és kiegészíteni ott, ahol kis térről nagy hatást akarunk elérni. Nálunk málhás állatokon viszik az egész főszerelést még a lovasságnál is. Más államokban e célra készült kocsikon viszik előre őket. Percenkint 400—500 lövést tesznek.

Görögország, királyság 4 és fél millió lakóssal. Hadereje háborúban 180.000 ember. Hajóhada 24 hajó 200 ágyúval és 4000 emberrel.

Gránát. Külsőleg alig különböztethető meg a shrapnellről. (L. o.) A gránátlövedék acélfala mégis jóval vastagabb s a hengere nincs golyókkal töltve. Ezenkívül a gránát nem a levegőben, hanem a célhoz érve és az ott okozott ütés ereje következtében robban fel, mert gyutacsa ilyen ütés folytán beálló gyulladásra van beállítva. Felrobbanva, sok cikcacos vasdarabokra szakad s a bennlévő robbanószer ezeket a vasdarabokat veti szét minden irányba. Néha a gránát gyutacsa úgy van beállítva, hogy a robbanás csak akkor következik be, ha a gránát nemcsak célt ért, de a céltárgyba bizonyos mélységre

be is hatolt. Az ilyen gránátlövedékek borzasztó robbanással sülnek el s épp oly pusztítást végeznek, mint az aknák, vagyis a célt egészen szétrombolják.

Gyalogság a fegyveres hatalomnak az a része, amely puskával és az ahhoz tartozó szuronnyal küzd. Egyaránt képes a közeli és a távoli harcra, a támadásra épp úgy, mint a védelemre. Képzése aránylag egyszerű és így gyors, felszerelése olcsó. Minden fegyvernem ellen minden terepen, éjjel és ködben eredményesen képes harcolni.

Gyalogsági ásó. Rövidnyelű szerszám, amely ásásra, fűrészelésre és favágásra alkalmas. Minden gyalogos katona viszi magával; ezenkívül a többi fegyvernemeknél is megvan megfelelő számban.

Gyarmat oly terület, melyet valamely ország más világ-rész területén birtokol. Pl. Németországnak birtokai Afrikában, Ázsiában és Ausztráliában.

Gyávaság. Aki saját biztonsága iránti aggodalomból az ellenséggel szemben, mely ellen harcolnia kell, nem oly fokú ellentállást fejt ki, mint amilyenre szolgálati kötelességeinél fogva köteles és képes. Vagy aki a személyes veszélyt kötelességellenesen kerüli, vagy bár csak szavak vagy jelekkel is oly érzületeket nyilvánít, melyek másokban bátortalanságot előidézni alkalmasak, az a katonai büntetőtörvények értelmében gyávaságban válik bűnössé.

Gyengélkedőházak, 500 könnyű sebesült vagy beteg részére szolgáló katonai egészségügyi intézetek.

Gyorstüzelő ágyúk, kisebb kaliberű és a többiekkel szemben gyorsan tüzelő ágyúk. Rendszerint várak védelmében és a hadihajókon nyernek alkalmazást.

Gyógyoszolgák azok a katonák, kik az orvosok kizárólagos rendelkezésére állanak, azok segédjei s egyben viszik az orvosi szereket.

Hadászat, l. stratégia.

Hadbiztosság (igen gyakran összetévesztik a hadbíróssággal!), külön állománycsoportot alkotó katonai tisztviselők, akik békében és háborúban a hadsereg, a honvédségek és népfelkelések élelmezésére, felruházására, felszerelésére vonatkozó ügyeket vezetik. Háborúban a hadosztályoknál és ezeknél magasabb parancsnokságoknál osztatnak be.

Hadbiztossági osztály, a magasabb parancsnokságok (hadosztály, hadtest stb.) ama része, mely a csapatok élelmezéséről és ellátásáról tartozik gondoskodni. Főnöke egy hadbiztossági tisztviselő.

Haditudósító azon, rendszerint polgári egyén, aki a háborúba indult hadsereggel megy avégből, hogy hireket küldjön a folyóiratoknak és napilapoknak.

Hadfelszerelési gyárak a hadsereg szükségleteit állítják elő. Ilyenek nálunk: a wieni hadszergyár (Arsenal), a pilseni Skoda-féle, a budapesti és steyeri fegyvergyárak, a wöllersdorfi kincstári és csepeli Weisz Manfréd-féle löszergyárak, a hirtenbergi, lichtenwörtni és a pozsonyi magán lövészergyárak, az újpesti Wolfner-féle bőrnemű gyár stb.

Hadiállapot azon különleges viszonyok összessége, melyek valamely háború kitörésétől kezdve a hadakozó államok s ezek polgárai közötti érintkezésben nyilvánulnak. Ellentéte a békeállapot.

Hadicsempészet. A hadviselésre szükséges tárgyaknak (fegyverek, lövészek, élelmicikkek, ember és lóanyag, hadianyagok készítéséhez szükséges nyers anyagok, hadihajók részére a kőszén stb.) semleges területről az ellenséghez való szállítása hadicsempészet.

Hadicikkek a katonai büntető törvényeknek rövid kivonata, amelyet minden katonának ismernie kell.

Hadiév. Minden egyes hadjáratért, bármely szolgálatban vett is részt abban az illető, a nyugdíj kiszabásánál a szolgálati időhöz egy év hozzászámítandó, akár elejétől végig, akár csak egy ideig szolgált is az illető a hadjáratban.

Hadbíró, a közös hadsereg, honvédség és haditengerésznél igazságszolgáltatási teendőket végző tiszt. Rendfokozata tábornok-főhadbírótól (altábornagyi rang) lefelé főhadnagyig terjed. A hadbírói állás jogvégzettséghez van kötve.

Hadifogoly. Akit az ellenség akár sértetlenül, akár pedig sebesülten elfog. A hadifogságba jutott tisztek és tisztviselők sem becsületszavukat nem adhatják, hogy szökési kísérletet nem tesznek, sem azon kötelezettséget vállalniok nem szabad, hogy a hadjárat alatt az ellenség ellen többé nem harcolnak. Sőt a sebesülés nélkül hadifog-

ságba jutott minden egyén, tiszt, tisztviselő, legénység, a hadifogságból való visszaérkezés után megfelelő tagokból alakított katonai bizottság előtt magát igazolni tartozik!

Hadihajó, hadicélokra készült hajók. Megkülönböztetünk: csatahajókat (sorhajók), cirkálókat, torpedójárműveket, torpedónaszádokat és tengeralatti naszádokat.

Hadihídkészlet, akadályok áthidalásához szükséges anyagokat (csónakokat, gerendákat stb.) tartalmazó kocsik. Megkülönböztetünk rendes, lovassági és vasszerkezetű készleteket. A rendes készlet 52 méter hosszú híd anyagát tartalmazza.

Hadiiskola. (Kriegsschule), a vezérkari tisztek kiképzésére szolgáló katonai inézet Wienben. A tanfolyam, melyre csak bizonyos tartalmú (legalább 4 évi) csapatszolgálat után és 28 éven alul lévőknek lehet jelentkezni, 3 évig tart. Hallgatóinak bizonyos hányada (évenként 8) a honvédség tisztjeiből kerül ki.

Hadikövet (békekövet), az, ki az egyik hadviselő fél megbízásából a másik hadviselő fél hadainak vezérénel alkudozások céljából megjelenik. Katonai szabályaink meghatározzák, hogy mely parancsnokságok jogosítottak a hadikövet küldésére. Mindig tiszt, kinek védelmére megfelelő katona áll rendelkezésére. Fehér lobogót vitet. Ha szükséges, kürtöst és tolmácsot is visz magával.

Hadilevéltár. Wienben a közös hadügyminisztériumban őrzött levéltár, mely hadtörténelmi, levéltári, térképi és könyvtári osztályból áll.

Hadipótdíj, l. Készültségi és hadipótdíjnál.

Hadisarc. A hódító sereg hadvezérétől a meghódított tartományra kivetett készpénzzel fizetett összeg.

Haditanács, a vezérek által fontosabb hadiesemények előtt a főbb tisztekkel tartott tanácskozás.

Hajóosztály, a hajóhadnak két vagy több hadihajóból alakított harcászati köteléke.

Hadmentességi díjat azok tartoznak fizetni 1. kiket a katonai szolgálatra mindenkorra alkalmatlannak találtak; 2. kiket a szolgálatból testi fogyatkozásuk miatt idő előtt elbocsátottak; 3. akik a szolgálati idő eltelte előtt az osztrák-magyar monarchia területéről elköltöztek. A hadmentességi díj fizetésének kötelezettsége 12 évre, illetőleg

ennek arra a részére terjed, amely a szolgálatból való elbocsátás után fennmarad. Összegét az adóköteles egyenes adója szerint állapítják meg. A hadmentességi díjból befolyt összegekből két külön alap van létesítve. Az egyiket a rokkantak eltartásának javítására és a háborúban elesettek árváinak ellátására, a másikat pedig a mozgósítottak hozzátartozóinak segélyezésére fordítják.

Hadműveleti terület, amelyen a tábori csapatokból alakított hadsereg tartózkodik.

Hadosztály, önálló hadműködésre képesített seregetest. Van gyalog- és lovashadosztály. A gyaloghadosztály összeállítása általában a következő: hadosztály-parancsnokság (vezérkari osztály l. o., hadbiztossági osztály l. o., segédközegek l. o., törzscsapatok l. o.), csapatok és pedig gyalogság (12—18 zászlóalj l. o.), lovasság (2—3 század lovasított távirójárőrrel l. o. és utászszakasszal l. o.), tüzérség (a tüzérdandárnok vezetése alatt: egy tábori ágyúsezred l. o. és rendszerint valamely tarackezrednek 1—2 ütege l. o.), intézetek (hadosztály távbeszélő-osztág l. o., az ágyús- és tarackezredek, nemkülönb a gyalogság lövészeres vonatai l. o., hadosztály egészségügyi intézet l. o. és a hadosztály élelmező intézetek l. az élelmezőoszlopoknál). Ereje: 16 zászlóalj, 16 géppuskás-osztág, 2 és $\frac{1}{2}$ lovas század, 7 üteg, vagyis 16.000 puska, 32 géppuska, 300 kard és 42 ágyú. Élelmezési létszáma (ellátásra szoruló): 20.000 ember és 3000 ló. A lovashadosztály összeállítása ellenben a következő: a hadosztály parancsnokság (hasonló a gyalog hadosztályéval), a csapatok és pedig: 4 huszár- vagy más lovasezred, 1 lovas géppuskás-osztág l. o. és a lovagló tüzérség (3 üteg), intézetek: 1 lovas-távíró-osztág, 1 lovas lövészeres oszlop l. o., 1 lovassági hadihídkészlet l. o., lovas élelmezőoszlop l. o. és a lovas hadosztály egészségügyi intézet l. o. Ereje: 25 lovas század, 1 géppuskás-osztág, 3 üteg, vagyis 3600 kard, 4 géppuska, 12 ágyú. Élelmezési létszáma körülbelül 5000 ember és 5000 ló. Szükség esetén kerékpáros századokat (l. o.) és 1—2 gyalog zászlóaljat is beosztanak a lovashadosztályokhoz.

Hadosztály egészségügyi intézet, minden gyalog- és lovashadosztályhoz és önállóan működő gyalog dan-

dárhoz hasonló berendezéssel bíró intézetet osztanak be, amely az összegyűjtött betegeket és sebesülteket mindaddig gondozni kötel-s, míg tovább nem adhatók a tábori kórházakba. A harc alatt a hadosztály egészségügyi intézete könnyen sebesültek gyűjtőhelyévé és kötöző helyé alakul, hol a sebesülteket úgy látják el, hogy a rendelkezésre álló szállítóeszközökkel minél hamarább tovaszállíthassák őket.

Hadosztály-lovasság-nak nevezzük a gyaloghadosztályokhoz (l. „Hadosztály“ alatt) beosztott lovasságot. Számereje különböző, rendszerint 2—3 lovasszázad. Egészen más azonban a „Lovashadosztály“ (l. „Hadosztály“ alatt).

Hadrakelt sereg, a fegyveres hatalom (l. o.) mozgosított csapatainak, parancsnokságainak és intézeteinek összessége.

Hadsereg, több hadtestből (l. o.) és megfelelő számú lovashadosztályból (l. „Hadosztály“ alatt) alakul. Megfelelő személyzettel és csapatokkal bír, hogy az alája rendelt részek harcképességének fenntartásáról, az élő és holt anyagnak utánpótlásáról gondoskodni legyen képes.

Hadseregvonat, a hadrakelt sereghez (l. o.) beosztott szállító-eszközök azon része, mely a seregtestek (l. o.) élelmét s azon kellékeit szállítja, amik a harcképesség fenntartására és fokozására szükségesek.

Hadtápkörlet, az a terület, amelyen a mozgosított hadsereg intézetei (egészségügyi, élelmezési, lövészeres stb.) vannak. Az ezen át vezető utakat hadtápvonalaknak nevezzük.

Hadtáp motoros-vonatok, géperejű kocsikból állanak s a hadsereg mindenrendű szükségletét szállítják. Nagy jelentőséggel bírnak gyorsaságuk és nagy teherbírásuk következtében. Működésük azonban az utak minőségétől függ!

Hadtáp-zászlóaljak, a hadtápkörlet állomásainak, útjainak stb. őrzésére hivatott népfölkelő alakulások.

Hadtest, két, esetleg három gyaloghadosztályból (l. „Hadosztály“ alatt) összevont seregtest (l. o.), amelyhez még kiegészítő csapatok is tartoznak Pl: nehéz tarack ütegosztályok l. o., árkász-zászlóalj l. o., utász-zászló-

aljak l. o., léghajós-osztályok, rádió-távírók, távbeszélők és távíró-osztagok l. o., sánctszeroszlopok l. o., hadihídkészletek l. o., tábori sütődék l. o., különféle raktarak, vágómarhatelepek l. o., gyengélkedőházak l. o., tábori kórházak l. o., lógyógytelepek l. o., vonattelepek l. o. és hadtáp motoros-vonatok szakaszai l. o.

Hangászok : a gyalogságnál a kürtösök és a dobosok. A lovasságnál, a tüzérségnél és a vonatcsapatnál ellenben trombitások vannak !

Harántgátak, a tábori erősítés azon építményei, amelyek az oldalról jövő golyók ellen is megvédenek.

Harcászat l. taktika.

Hármasszövetség (triple alliance, olv.: tripl álliánsz), Németország, Ausztria és Magyarország, valamint Olaszország szövetsége az entente (olv.: ántánt) ellen.

Hegyi csapatok oly államokban vannak, amelyek magas hegység területén is hadat viselhetnek (pl. az Alpesek, az Appeninek és a Balkán-félsziget területén). A felszerelés elüt a rendestől, amennyiben hegymászáshoz szükséges cikkeket, takarókat osztanak ki a katonák között ; a sebesültvívők számát megkétszerezik, a mozgókonyhák (l. o.) helyett főzőládákat használnak, több a géppuskás-osztagok száma stb. Lásd még „Hegyi dandár“.

Hegyi dandár, hegyes vidékeken, ahol az áttekintés, a vezetés nehéz és nagyobb erőket egy helyen nem igen használhatunk, a hadosztályok helyett hegyi dandárokat szervezünk. Legtöbb benne a gyalogság ; a lovasság kevés, a tüzérség pedig az úgynevezett hegyi tüzérség (l. o.). Az egyes csapatrészeket úgy szervezik, hogy hosszabb időn át önállóan működhessenek ; a szükségleteket (lövőszer, élelem stb.) málhásállatok (lovak, öszvérek, szamarak) viszik. Éreje pl. : 5 gyalog-zászlóalj, 1 lovas-szakasz, 1 hegyi ágyús üteg, esetleg hegyi tarackos üteg, élelmező-oszlop (l. o.), egészségügyi intézet (l. o.), lövőszeres-oszlopok (l. o.) és távbeszélő-távíró- stb. osztagok (l. o.).

Helységtábor az, amikor a csapat egy részét tömegesen földel alá hozzuk, a másik részét ellenben a házak körüli udvarokban, kertekben s a helység szélén a szabad ég alatt hagyjuk. Lásd még : tábor és laktáborozás.

Hídőő, katonai nézőpontból, az ellenség felé esőleg épített azon erődtmény (néha több is), amely valamely nagyobb folyón át épített hídon, vagy hidakon való átkelést biztosítja. Lehet egyszerű vagy kettős, aszerint amint a folyam egyik vagy mind a két partján épült.

Igazolvány, a személyazonosság, hovatartozóság és alkalmazás okmánya. A hadrakelt seregnél minden katonai egyén igazolványi lappal, az összes polgári egyének ellenben igazolványi jeggyel láttatnak el. Ezeket a tulajdonosaiktól csakis haláluk esetén szabad elvenni.

Ingyen zsold, csakis háborúban a legénységnek adott jutalomdíj, amely öt napi zsold összegéig adományozható.

Intézetek, a fegyveres hatalom (l. o.) tagjaiból alakított ama részek, amelyek a csapatokat (l. o.) ellátják mindazon eszközökkel (pl. felszereléssel, fegyverekkel, élelemmel, ruházattal stb.), amelyek a harcok sikeres megvívásához szükségesek.

Kaliber, a lőfegyverek és ágyúk öblének átmérete (másként űrméret). A legtöbb állam gyalogsági fegyverének kalibere 7 és 8 mm között váltakozik.

Karabély, kurtály, a gyalogsági lőfegyvereknél rövidebb puskák. Kaliberük egyenlő az illető állam gyalogságának fegyverével. Rendszerint a lovasság és a segédfegyvernemek hordják (műszaki csapatok, géppuskás-osztagok stb.).

Karszalagok. A hadrakelt seregeknél a polgári egyének, sőt még némely különleges alkalmazásban álló katonai egyének is balkarukon különféle színű és rendszerint jelvényekkel ellátott karszalagot kötelesek viselni. Pl. a katonai vasúti hatóságok személyei sárgát kettős szárnyas kerékkel, — a m. k. honvédség táborig táviróihoz beosztottak sárgát megyszínvörös „T” betűvel, — az egészségügyi személyzet fehérét vörös kereszttel, — a hadseregnél tartózkodó idegen tiszték sárgát „Attaché” felirattal, — a sajtó képviselői sárgát „Presse” felirással stb.

Katonai érdemérem viselésére jogosított fegyveres erőnk kötelékében az a tiszt és tisztviselő, akinek Ufel-sége legfelsőbb elismerését nyilvánította. Békében és háborúban teljesített szolgálatokért adományozák.

Katonai érdemkereszt, kizárólag nálunk a katonák számára alapított érdemrend, melynek három osztálya van. Békében és háborúban tanúsított érdemek megjutalmazására szolgál.

Kerékpáros századok, a gyalogság sajátos csapatai, amelyeknek különös rendeltetésük van. Némely államokban minden fegyvernemhez (t. i. nemcsak a gyalogságnál, hanem a lovasságnál, tüzérségnél stb.) be vannak osztva. Egyébként a kerékpárosokat majdnem mindenütt, egyenként is, a jelentések és parancsnok vitelére használják.

Kezdeményezés az, ha a harc tervezésénél és végrehajtásánál megelőzzük az ellenséget, biztosítjuk magunknak az elsőbbséget, vagyis ha meglepjük az ellenséget.

Kémkedés. Aki a haderő számát vagy állapotát, vagy általában az állam védelmére, vagy a hadsereg működésére vonatkozó viszonyokat vagy tárgyakat azon célból kémleli ki, hogy arról az ellenségnek hírt adjon, az kémkedik.

Készültségi és hadipótdíj, a mozgósított hadsereghez tartozó összes tényleges állományú havidíjasoknak és gyakornokoknak az 1. mozgósítási naptól kezdve járó napi illeték. Minden hó 1-én az egész hóra előre kifizetendő. Kiszabása és pedig a) készültségi pótdíj pl. a hadnagynál 2, a századosnál 3, az őrnagynál és alezredesnél 3,5, az ezredesnél 4, a vezérőrnagynál 6 K stb., — b) a hadi pótdíj, amely a hadtápkörlet hátsó határának átlépése napjával válik illetékessé, a hadnagynál 5, a századosnál 8, az őrnagynál és alezredesnél 12, az ezredesnél 15, a vezérőrnagynál 20 K stb.

Kétszersült, erősen kisütött kenyér, mely korpamentes gabona- vagy rozslisztből készül. Kevés vízzel dagasztják, megkelni alig hagyják, a tésztát sütés előtt átszúrkálják és 15—25 percig alacsony hőfok mellett megsütik. Ha ezután szárítják, a víz teljesen kimegy belőle. Sok évig eláll.

Konzerv, hosszabb ideig tartóssá tett élelmicikkek. A hadrakelt sereg élelmezésénél nagy szerepet játszanak. Rendszerint hús-konzerveket fogyasztanak.

Korvettakapitány (Korvettenkapitän — 8. ragoosztály) az őrnaggyal egyenlő rendfokozatú.

Kozákok, orosz eredetű, de idők folytán sok más néppel keveredett harcosok, akik függetlenül éltek Dél-Oroszországban a Dnieper és Don folyók alsó vidékein. Folytonos harcokban állottak a lengyelekkel, tatárokkal és oroszokkal. Főnökeik (atáman, kuman) a 17. századig elismerték a lengyel fennhatóságot, 1653-ban azonban az orosz cároknak hódoltak meg. Ettől kezdve a kozákok az orosz hadsereg legkiválóbb lovasságát alkották. Ma is valamennyien hadkötelesek és háború esetén 250.000 lovast állítanak ki. 1827. óta az orosz trónörökös viseli a kozákok kumanja címét.

Körülzárolás, a várharc egyik neme, amelyben az ostrom alá fogott várat teljesen elzárjuk a külvilágtól.

Köszőró útegek l. Aknáknál.

Közlekedési csapatok, az anyaországgal való összeköttetés fenntartására hivatottak. Ilyenek: vasút- és távirócsapatok, a gépkocsiszolgálattal foglalkozó részek és a léghajós alakulások.

Krupp, Németország hírneves legnagyobb fegyvergyára, amely legújabban a 42 cm kaliberű ostromágyúk gyártásával vált világhírűvé. Essenben, a Ruhr folyó mellett, óriási telepén 50.000 embert foglalkoztat.

Kurtály, l. karabély.

Laktáborozás a csapat nyugvásának az a módja, amikor többé-kevésbé szorosan, házakba szállásoljuk be a katonákat. A kényelem a legnagyobb, a harckészség a legkisebb. Lásd még: helységtábor és tábor-t.

Lefokozás. Katonai személynek valamely magasabb rendfokozatból a legalacsonyabbra való helyezése. Nálunk mint önálló büntetés csak altisztekre mondható ki haditörvényszékkal, esetleg a csapatparancsnokkal is.

Leplek célja, hogy az erődítményeket vagy csapatfelállításokat elrejtsek, az ellenségnek a célzást és a lövés hatásának megfigyelését megnehezítsék, anélkül azonban, hogy bennünket a kilövésben hátráltatnának. Lehetnek mesterségesek és természetesek. Mesterségesek például a földhányások, földbedugott ágak és galyak, valamint más ügyesen elhelyezett tárgyak, — természetes leplek gyanánt szolgálnak: bozótok, fasorok, sövények, töltések stb.

Lesállás, ha valamely rejtett helyen azon célból állunk

fel, hogy a közeledő ellenséget hirtelen megrohanjuk. Néha a leshely felé csaljuk az ellenséget vagyis törbe ejtjük.

Letarolás, ha a föld felületéről eltávolítjuk mindazon tárgyakat, amelyek a kilátást, a kilövést gátolják, vagy az ellenséget eltakarják.

Légiflotta. Az államok hadicélokát szolgáló légi járóműveinek összessége. A hadviselő államok légiflottájának megállapítása lehetetlen, mert hadi titok. Hozzávetőleg azonban a következő:

Állam	Repülőgép	Hydroplán Aeroplán	Korm. Léghajó	Pilóta
Német	550	40	8	600
A.-Magyarország	230	11	1	230
Olasz	180	30	4	200
Orosz	200	24	—	200
Angol	220	75	—	220
Francia	1000	26	—	1200

Lovasság. Karddal és lövőfegyverrel képzett és idomított lóra ültetett katonaság. Lóháton karddal, gyalog pedig puskával harcolhat. Rohamában nagy szerepet játszik a ló lököereje. Felszerelése drágább mint a gyalogságé.

Lógyógytelepek, beteg lovakat ápoló katonai intézetek.

Lövegállás a tűzvonalba fölvonult ágyúk gyors biztosítására szolgáló építmények. Jelenleg nagy szerepet játszanak.

Lövészárók, a földbe vájt s arra szolgál, hogy a gyalogos katonák (lövészek) védelmet találjanak mögötte az ellenség puska- és egyéb golyóival szemben. Mivel a legegyszerűbb és leggyorsabban készíthető, a leggyakrabban alkalmazzák.

Lövészteknők, laposan készített lövészárkok (l. o.).

Lövőszeres állatok, minden gyalogszáznál kettő, amelyekben zsákokban lövészt visznek a század után.

Lövőszeres vonatok és oszlopok, lövészt szállító kocsik nagyobb száma.

Lőszer. a) Minden gyaloghadosztályban (l. o.) puskánként 350, minden géppuska részére 50.000, minden tábori ágyúezred ágyúja számára 492 töltény. b) A lovashad-

osztályoknál: karabélyonként 104, a géppuskák részére egyenként 65.000, a tüzérségnél ágyúként 492 töltény. **Manlicher Ferdinand**, osztrák mérnök, 1878 óta több ismétlő (egyszerre több tölténnyel megtölthető és bizonyos tekintetben önműködő) lövőfegyver szerkesztője. **Marconi**. Lásd Drótnélküli távirás alatt.

Mausser-puska, a német hadseregben 1871 óta használt ismétlő puska, melynél lövés után a dugattyúzavárzat magától kinyílik s a töltényhüvelyt kilöki.

Mária Terézia-rend. Osztrák katonai érdemrend oly katonatisztek számára, kik az ellenség előtt kiváló érdemeket szereztek. Alapítója Mária Terézia császárnő-királynő. Alapítási éve 1757. máj. 13. A rend adományozásával együtt jár a lovagi méltóság, folyamodók az örökös bárói méltóságot nyerik. A rend tagjainak nyugdíjat is ad és pedig a nagykereszteseknek 12.000, a parancsnokoknak 3000 és a lovagoknak 1600 és 1200 koronát évenként.

Megfigyelő berendezések, a harcoló csapatok előtt elterülő föld felületének szemmeltartására, nemkülönben a magunk tüzelésének megfigyelésére készült építmények. Pl. fák, házak, tornyok, létrák, padozatok, korlátok stb.

Megtévesztő berendezések célja, hogy általuk tévútra vezessük az ellenséget csapataink helye és kiterjedése tekintetében. Ezeket színleges védőőrséggel, puska- és ágyútűzet utánzó robbanó töltésekkel is kiegészíthetjük.

Mellvéd, az a földből, fából vagy vegyesen fából és kavicsból, avagy keményre taposott hóból, vasból, esetleg egyéb alkalmas anyagokból készült építmény, amely mögött a katonák védve vannak a puska és ágyúgolyók ellen.

Menetbiztosító csapatok (l. még biztosítás) részei: elővéd, utóvéd és oldalvéd, aszerint, amint a biztosítandó csapat előtt, oldalában vagy mögötte mozognak. Számerejük és összeállításuk a csapat nagyságától függ.

Montenegró, királyság legfeljebb félmillió lakossal. Hadseregének létszáma legfeljebb 34.000 ember volt a háború megkezdésekor.

Mozgókonyha, a csapatok megfelelő számú főzésre alkalmas vasból készült kocsikkal, illetőleg a hegyi háború-

ban főzöládákkal szereltetnek fel, melyeknek hivatása, hogy az étkezést a menet alatt elkészítsék és az emberek, az éjjelezési helyre való beérkezés, avagy a pihenő állás elfoglalása után, mielőbb ízletes és az egészség fenntartását elősegítő étkezést kapjanak. Lehetséges általuk, hogy a kész étkezés az előőrsökön, vagy a harc szünetei alatt is a csapatoknak kiszolgáltassék. Egy-egy mozgókonyhán 256, a főzöládában pedig 25 ember részére készíthető étkezés. Legelőször az oroszok alkalmazták.

Mozgósítási tervek, azon titkos katonai előkészületek, amelyek a hadseregnek teljesen harcrakész állapotba való helyezésére vonatkozó intézkedéseket tartalmazzák.

Mozsár, a modern fegyvertechnika legújabb találmánya, amelynek még a tarackoknál is rövidebb csöve van. A mozsárcsövet nagyon meredek szögre, majdnem 65—70 fok alá lehet beállítani. A mozsárlöveg egészen függőlegesen, egyenesen a levegőégből hull bele az ellenség hadállásaiba, ahol még a legerősebb fedezékeket és építményeket is — már óriás súlyánál fogva is — szétrombolja, holott ezenkívül a célhoz ütődve, irtózatosszerű erővel fel is robban s pusztulást és halált szór az ellenség sorai közé. Ilyenek a legújabb német 42 centiméteres és a mi 30.5 centiméteres mozsárütegeink, melyeknek irtózatosszerű ereje és pusztítása oly könnyen, szinte kártyavárként döntötte romba az ellenség, a franciák és belgák híres és modern várerősségeit.

Monitor, kicsiny hadihajó, melyet a szárazföldi államok nagyobb folyóvizeik védelmére használnak (L. flottilla). Kisebb kaliberű ágyúkkal és gépfegyverekkel vannak felszerelve. Vértézve is vannak.

Naszád, általában kisebb vízi járómű. A haditengerésznél a kisebb s csupán a partok védelmére rendelt hadihajó. De vannak pl. tengeralattjáró naszádok is.

Nyársbak olyan gerenda, amelyen át keresztben álló vékony meghegyezett rudak vannak dugdosva. Utak elzárására szolgál.

Németország. Alkotó részei: 25 ország és 1 birodalmi tartomány. Lakossága 65 millió. Altalános védkötelezettsége folytán hadserege meghaladja a 4 milliót. Hadihajóinak száma 112 (2200 ágyúval és 80.000 emberrel).

Népfelkelés, az államok fegyveres erejének ama része, melyet a tábori és a honvédc csapatok kiegészítésére állítanak fegyver alá. Nálunk tagja minden 19—42 éves alkalmas férfi, aki nem tartozik sem a cs. és k. hadsereg, sem pedig a honvédség kötelékébe. Nemcsak fegyveres csapatokat alakítanak belőle, hanem az úgynevezett munkásosztásokat, melyeket a mozgósított hadseregnél szükséges mindennemű (ipari, erősítési, élelmezésügyi stb.) munkákra használnak fel. A fegyveres csapatokat ma már a rendes hadsereg keretében az ellenség elé vihetik, vagy a hadsereg után szállított anyagok megőrzésére, közbiztonsági célokra alkalmazzák. A mostan folyó háborúban igen nagy szerepet játszanak!

Norvégia, királyság két millió lakóssal. Hadserege háborúban 110.000 emberből alakul. Hadihajóinak száma 60 és pedig 236 ágyúval és 2000 emberrel.

Offenzíva annyi, mint támadás.

Olaszország, királyság 34 millió lakóssal. Fegyveres erejének hadilétszáma 3 és fél millió. Haditengerészete áll 31 csatahajóból (6 dreadnought), 28 cirkálóból, 160 torpedó- és 10 tengeralattjáró hajóból.

Oltalmi őrségek azok, melyek betegeket, sebesülteket kísérnek, avagy a közvagyonnak őrizetére szolgálnak.

Oroszország. Császárság 160 millió lakóssal. Hadseregének békelétszáma majdnem másfél millió. Hadtesteinek száma 37, amelyek azonban nem oly erősek, mint pl. a miéink. Seregének hadilétszáma meghaladja a 4 milliót. Haditengerészete: 400 hajó 2750 ágyúval és 50.000 emberrel.

Ostrom vagy ostromszerű támadás az, amikor valamely vár védőeszközeinek rendszeres szétrombolását kezdjük meg.

Osztály, csapatoknak magasabbrendű egysége. Pl. osztály a gyalogságnál a zászlóalj, a lovasságnál 3 század, a tüzérségnél 2 üteg, amelyet ütegosztálynak is nevezünk, valamint a vonatcsapatnál több század stb.

Óvőfődelek azon építmények, amelyek alatt a katonák teljes biztonságban vannak a puska és az ágyúk lövedékei ellen.

Önkéntes betegápolás. Háborúban a sebesültek gondo-

zását nemcsak a hadsereg állandó vagy ideiglenes egészségügyi intézetei látják el, hanem más egyesületek kórházai is. Ilyenek a magyar és osztrák vörös kereszt egyesület, a német és a máltai lovagrend. A magánosok által felállított kórházak is az önkéntes betegápolás körébe tartoznak.

Őrségek, őrk. Az államvagyonnak oltalmára, katonailag fontos pontok biztosítására stb. kirendelt katonák. Az őr szent és sérthetetlen. Aki vele szemben ellenszegül, aki megsebesíti, megsérti stb. agyonlőhető!

Övvár: Körerődítmény, amely bármely irányból jövő támadás visszaverésére alkalmas. Ilyen pl. Przemysl, Antwerpen stb.

Parancsnokságok, a fegyveres hatalom (l. o.) tagjaiból alakított ama részek, amelyek a csapatok (l. o.) tervszerű vezetésére hivatottak.

Parancsőrtiszt, magasabb parancsnokságot viselő katonai személyekhez beosztott tiszt, kinek rendeltetése bizalmi jellegű és a háborúban különleges megbízásokra, parancsoknak, jelentéseknek közvetítésére terjed. E szolgálat kiváló lovastulajdonságokat, nagy testi kitartást, jó ítélőképességet és széleskörű katonai ismereteket kíván meg.

Parseval Ágoston, léghajós, a berlini technikai főiskola tanára. A rendszere szerint épült, halalakú léggömbök nagyon elterjedtek. Ami hadseregünknek is van Parseval-léghajója.

Partvédő ágyúk, hadikikötőknél fordulnak elő.

Periszkóp, tengeralattjáró hajók sajátos szerkezetű látócsöve, mellyel a tenger színe fölötti dolgokat meg lehet figyelni.

Portugália, 1910 okt. 5. óta köztársaság, körülbelül 5 millió lakóssal. Hadseregének békelétszáma 30.000 főnyi. Hajórajja 56 járműből áll, 250 ágyúval és 20 torpedócsővel.

Pótc csapatok, a tábori csapatok (l. o.) létszámának be-töltése után fennmaradt katonákból az anyaországban alakított részei a hadseregnek (pl. a pótzászlóaljnak a gyalog csapatoknál, a pótszázadok a lovasságnál, a pót-ütegek a tüzérségnél stb.).

Pót-sütőkemencéket akkor építenek a csapatok, ha maguk sütik kenyereiket. A gyalogság utászai építik.

Raid (ejtsd : réd), a lovasságnak az ellenség hátába messze véghezvitt nagyobbszabású portyázása. Célja : tönkretenni a raktárakat, út és vasúti vonalakat, hidakat stb.

Rajtaütés, amikor a várharcban a támadó fél meglepőleg és észrevétlenül, még mielőtt a védő ellentállásra el-készülhetne, a várba benyomulni törekszik (Pl. Lüttich legújabban). A nyílt háborúban a rajtaütés abból áll, hogy nyugvó, mozgó vagy valamely állásban levő ellen-séget észrevétlenül megközelítünk és meglepőleg meg-támadjuk. Alapfeltétele az észrevétlen közeledés.

Rádió-távíróállomás, drótnélküli-távíróállomás a had-seregnél. L. Drótnélküli-távírás.

Riadó-val a csapatokat harckész állapotba helyezzük. A riadó jele lehet : kürt, trombita vagy dobjel, ágyúlövés, tűzjel stb.

Robbanó szerek. Szerfelett heves hatású és óriási mun-kát végző anyagok. Hat csoportba osztjuk be őket : 1. Salétrom tartalmuak (pl. lőpor), — 2. cellulózéból készíttetek (pl. lőgyapot), — 3. cukorneműekből elő-állítottak (pl. robbanó cukor), — 4. aromatikusszén-hidrogénekből készíttetek (pl. melinit), — 5. glicerinnél előállítottak (pl. dinamit, a füsttelen lőpor), — 8. fém-tartalmú anyagokból készíttetek (pl. durranó kéneső).

Rohampallók, erős szegekkel átvert deszkák, amelyeket a szögek hegyes végével fölfelé fordítva fektetnek egy-más mellé.

Románia, királyság 7 millió lakóssal. Hadereje 400.000 ember. Hadihajórajja 31 járműből és 101 ágyúból áll.

Ruhatárak. Mozgósítás esetén minden katonát kifogás-talan ruházattal és felszereléssel látnak el. Az után-pótlásra bizonyos mennyiségű ruházatot és felszerelést visznek magukkal a csapatok. Nagyobbmértvű után-pótlásokat a mozgó tábori ruhatárak foganatosítják.

Sánc (Schanze), kisebb kiterjedésű és rendszerint ötszögű zárt építmény, amely a védelemre minden irányban alkalmas. A benne levő csapat rajtaütés ellen jobban van biztosítva, mint a terep más erődített tárgyaiban.

Sáncház (Blockhaus), fából vagy kőből épített befedett ház. Az egyszerű sánccal szemben előnye, hogy még az időjárás viszontagságai ellen is megóvjaa a csapatot. Hegyes vidékeken és oly országokban építik, ahol a lázongások gyakoriak.

Sáncszeroszlopok, kocsik, amelyek föld és famunkáló szerszámokat, robbantó és egyéb anyagokat szállítanak a hadsereg után várak és erősségek ostromlásához.

Sátorfelszerelés, a gyalogságnál minden ember vízhatlan vászonból álló 1 sátorlappal és 3 sátorcövekkel van ellátva. Ebből a katonák sátrakat állíthatnak maguknak.

Sebesülési pótdíj. Azon tiszteknek, kat. és honv. lelkeseknek, valamint kat. és honv. tisztviselőknek, kik ellenséges fegyver vagy más hadiszerek által, vagy béke idején is szolgálatuk teljesítésében saját hibájukon kívül megsebesültek vagy súlyosan megsérültek és ennél fogva hadképtelenné váltak, szabályszerű nyugdíjukon kívül sebesülési pótdíj jár.

Évi kiszabata a következő:

Nevezetesen	tiszteknek, lelkészeknek stb.	legénységnek
súlyos sebesülés esetén	400 K	96 K
ha egyik kezüket, vagy lábukat vesztik el	800 K	192 K
ha testüknek két tagját vesztik, vagy mindkét szemük világtól megfosztattak, vagy csak igen nagy tárgyakat képesek fölismerni, illetőleg csak a világozástól a sötétségtől megkülönböztetni	1800 K	288 K

E pótdíj, összegére való tekintet nélkül, letiltás vagy végrehajtás alá sem bírói, sem azon kívüli úton nem eshet.

Sebkötöző csomag, minden katona bal alsó zubbonyzsebében egy piciny csomagot hord, melyben sebek bekötéséhez szükséges anyagok vannak.

Segéd fegyvernemek: a fő fegyvernemek (l. o.) támogatására szolgáló részei a fegyveres erőknek, például: a műszaki csapatok (árkászok, utászok, vasuti-, távíró- és léghajóscsapatok), az egészségügyi- és a vonatcsapat.

Segédközegek, a parancsnokok mellé beosztott tisztek és légénység. Például: segéd tisztek, utász- és élelmezőtisztek, kocsimesterek stb.

Semlegesség, tartózkodás más államok háborújában való

részvételtől. Azokat az államokat, melyek sem maguk háborút nem folytatnak, tehát nem hadi felek, sem a más államok háborújában részt nem vesznek: semleges államoknak nevezik.

Seregtestek, a gyalogságból, lovasságból vagy tüzérségből alakított dandárok (l. o.) azután a hadosztályok (l. o.) és a hadtestek (l. o.), vagyis a seregek részei.

Shrapnell, tüzérségi lövedék (golyó) nem egyéb, mint egy nagyobb, elülről kihegyezett és meglehetősen vastagfalú acélhenger, amely számtalan apró kemény ólomgolyóval van megtöltve és két egymástól elkülönített töltéssel bír, melyek közül az egyik a lövedék kilövésekor gyullad meg és ez veti ki a lövedéket a csőből. A második töltés csak a célpont közelébe jutáskor gyúl meg, egy a lövedék hegyes végébe beágyazott, időre beállított és pontosan szabályozható gyutacstól, amit a töltéskor úgy állítanak be, hogy az pontosan a megjelölt pillanatban, a cél fölött kigyúlva, a levegőben robbantsa szét a lövedéket, amelyből azután az apró golyók, mint a kéve, hullanak le nagy erővel, rendkívül nagy területet borítván be, a katonákra. Tűzhatása a szétrobbant lövedékben levő golyók nagy számánál fogva félelmetes, az általuk okozott sebesülések rendszerint súlyosak és nehezen gyógyulnak. (Lásd még „Gránát.”)

Skoda, hadfelszerelési gyár Csehországban Pilsenben (l. Hadfelszerelési gyárak).

Sorhajóhadnagy (Linien-schiffsleutnant — 8. rangosztály) a századossal egyenlő.

Sorhajókapitány (Linien-schiffskapitän — 6. rangosztály) az ezredessel egyenlő rendfokozatú.

Spion, Spionage, kém, kémkedés.

Sturm, annyi mint roham, vagyis az, mikor a harcoló felek közül az egyik a győzelem kieroszakolása végett a másikat sebes nekiszaladással fegyverével megrohanja. Például a gyalogság szuronytszegezett puskával, a lovas-ság előre tartott karddal.

Stratégia, vagyis hadászat, a hadsereg és a csapatvezetésnek tudománya. Általában meghatározza, mikor, hová és milyen úton meneteljenek a csapatok. Alapelve: elkülönített menetelés, idejekorán véghezvitt egyesülés a csatához, az idővesztegetés kizárása és a kiví-

vott sikernek erélyes kihasználása (üldözés). Sokan összetévesztik a taktikával vagyis a harcászattal (l. o.).
Sülyedő páncéloságújk, váraknál acélkupolák alá helyezett olyan lövegek, amelyeknek tornyát emelni és sülyeszteni lehet.

Svájc, köztársaság 4 millió lakóssal. Semleges állam (l. o.). Határainak védelmére szolgáló hadserege a népfelkeléssel együtt 230.000 ember.

Svédország, királyság 5 és fél millió lakóssal. Hadserege 350.000 ember. Hadiflottája 100 hajó 450 ágyúval és 5000 emberrel.

Szanitéc, egészségügyi katona, vagyis az, ki az orvosoknak segédkezet nyújt, vagy pedig a sebesülteket és a betegeket ápolja, nemcsak a harctéren felállított tábori kórházakban, hanem az ország belsejében épített rendes, úgynevezett állandó katonai kórházakban.

Szálfegyverek például a kard, a szurony, a dzsida.

Század, annyi katona egyesítése egy parancsnok alatt, amennyit élő szóval vezetni lehet és minden egyes ember szükségleteiről a parancsnok gondoskodhat. Szakaszokra (gyalogságnál és lovasságnál négy, a tüzérségnél kettő) tagozódik. Éreje a következő: a gyalogságnál 250 ember, a lovasságnál 150 lovas, a többi fegyvernemeknél különböző.

Századlövőszereszkocsi, a gyalogszáznál nyolc töltényládát szállító kocsi, amely a század puskáinak mindegyikére átlag 50 drb. töltényt visz.

Szerbia, királyság 4 milliót meghaladó lakossággal. Hadseregének hadilétszáma, a jelenlegi háború kitörésekor elérte a 350.000 embert.

Taktika, vagyis harcászat. Amíg a stratégia meghatározza a csapatok útjait és végcéljait, addig a taktika az előbbiekre végrehajtására vonatkozó intézkedéseket foglalja magába. Ilyenek a menetek rendezése, a csapatok elhelyezése és biztosítása, végre a harc vezetése.

Tarack, oly ágyú, amely nehezebb, nagyobb átütőképességgel bíró golyókat lő magas ívben, úgy, hogy ez függőlegesen esik alá! Űrmérete (kalibere, öble) 10 és 15 cm. Előbbi a tábori, utóbbi a nehéz tarack. Az ezekenél nagyobb űrmérettel bíró tarackok a vártüzérség (l. o.) anyagához tartoznak.

Tábori lelkész. A hadseregnek s a honvédségnek, nemkülönben az ellenség elé vonuló népfölkelő csapatoknak is különböző vallásfelekezetektől származó papjaik vannak, akiket tábori lelkészeknek neveznek. A katonai kórházakban is beosztást nyernek. Hivatásuk a harcba induló csapatokat megáldani, lelkesíteni, az elesettek temetésénél a papi teendőket végezni, a sebesülteket és a betegeket vigasztalni.

Tábori mise. A katonai és honvéd-lelkészek által a kivonult csapatok előtt, sátrak alatt, tartott isteni tisztelet.

Tábor, táborozás, midőn a csapat a szabad ég, vagy sátrak alatt nyugszik. A csapat az időjárás viszonyosságainak teljesen ki van téve, az egészségre káros, de a harckészség a legnagyobb.

Tábori csapatok vagy alakulások, az ellenséges haderő legyőzésére hivatott katonákból alakított részek. Vannak még pótcsapatok is (l. o.).

Tábori csendőrség. Mozgositás esetén a csendőrség zöme békeszolgálatát folytatja, az egyik része pedig kellőképpen nyert oktatása alapján a tábori csendőrséget alkotja, amelynek biztonsági és rendőrszolgálat a feladata a hadsereg körletében.

Tábori erősítés, a harctéren épített és védelmet nyújtó oly sáncok, akadályok stb., amelyek rendszerint a szükséghez képest és csak hevenyészetten építettek, tehát maradandó jelleggel nem bírnak. Igen nagy szerepük és fontosságuk van. A várak pl. az állandó erősítésekhez tartoznak (l. o.).

Tábori élelmezőraktárak, oly intézményei a hadseregnek, amelyek élelmicikkek beszerzésére, raktározására és a csapatok után való szállítására hivatottak. Vannak: tartalék élelmezőraktárak, laktábor-, menet- és hadtáparaktárak.

Tábori felszerelési járulék, a háborúba vonuló katonák, tisztek, tisztviselők pénzbeli illetéke. Nagysága az illető egyén rangfokozatától függ. Pl. a hadnagyé 300, az őrnagyé 700, a hadseregparancsnoké 8000 K. A lovon járók részére ezenkívül még a lovak s a nyeregszerszám beszerzésére is illetékes lovanként 1220 K.

Tábori kohó. Azon csapatok hordják magukkal, melyek-

nek állományában lovak vannak. Hozzá tartozik a patkoló felszereléshez.

Tábori kórház. A betegeknek és sebesülteknek az első kórházszerű kezelést és ápolást nyújtja. Egy-egy kórház 200 beteget láthat el.

Tábori kutak: vert vagy Norton-féle kutak (kovácsolt vasból készült csövek), szükségbeli (sekély, ásott) kutak és akna-kutak (gémes).

Táboriőrs egy rajból (10—15 ember) vagy szakaszból álló (60 ember) azon csapat, mely az előőrsök (l. o.) legelől álló része.

Tábori posta, az anyaországból érkező, valamint a hadsereg körletéből származó postaküldemények továbbállítására szolgáló intézmény. Minden hadosztálynál a tábori posta egy kirendeltsége van beosztva. Személyzetét az állami postahivataltól kapja, a kocsikat ellenben a hadsereg vonatcsapata adja.

Tábori rendőrszolgálat célja a hadrakelt sereg körletében a rend fenntartása, a kikémlelés megakadályozása és a fegyveres hatalom részeinek és a katonailag fontos tárgyaknak merényletek elleni oltalmazása. Ellátására hivatottak: a közigazgatósági hatóságok közegeikkel, a katonai térparancsnokságok, a tábori csendőrség osztagai, a törzscsapatok (l. o.), e célra kirendelt katonai személyek, őrségek, sőt egész csapatosztályok is. Mindezek bárkit igazolásra felszólíthatnak, kiutasíthatnak, elfoghatnak, ellenállás esetén pedig fegyverüket használhatják az illető ellen.

Tábori sütőde, kenyér készítésére alkalmas kocsikból áll. Naponta, menetközben és a pihenés alatt friss kenyeret készít a legénység számára. Vannak hadosztály és hadtest tábori sütődék. Előbbiek 10 kemencéből és a hozzá szükséges kocsikból állanak (lisztet, kovászt, sót, köménymagot visznek). A hadtest tábori sütőde csupán öt kemencéből és a hozzá való kocsikból áll. Hozzá tartozik még az úgynevezett lisztoszlop is, mely az egész hadtest részére egy napi sütőanyagkészletet továbbít.

Tábori vasút, nálunk 70 cm. széles vágányokból építik igen rövid idő alatt. A vontató erőhöz képest vannak tábori lóvasutak és tábori mozdonyvasutak. Rendszerint útakra építik. Teljesítőképeség: a lóvasutaké napon-

ként 30—40 km., a mozdonyvasutaké naponként 60—75 kilométer.

Tábornokok csoportjába tartoznak Ausztria és Magyarországon azon tisztek, kik tábornagyok, gyalogsági, lovassági tábornokok vagy tábornaszernagyok, az altábornagyok és a vezérőrnagyok. Ezenkívül ide soroltatnak, a tábornok-hadbírák és a vezértörzsorvosok.

Távbeszélő és táviró járőrök és osztagok, a parancsok és rendelkezések gyors és biztos továbbítására szolgálnak. Vannak hadosztály, hadtest, hadsereg, hadsereg-főparancsnokság, tartalék stb. távbeszélő és táviró-osztagok. Szereléküket gyalog vagy lóháton viszik.

Telepőrségek a táborokban, laktáborokban és helységi táborokban az ágyúkhöz és a hadsereghez tartozó kocsik őrzésére rendelt csapatok, vagy ezek részei.

Tengeri aknák, úszó üreges és vasból készült nagy edények, amelyekben robbanó anyagok vannak. Kétfélek: figyelő és érintő aknák. A figyelő aknákat a szárazföldről villamos árammal azon pillanatban robbantják fel, midőn egy hajó egészen a közelébe ér.

Tengeralattjáró hajók. A víz alá merülve, robbanó anyagokkal teli lövedéket hajítanak, csakis periskop nevű távcsövük áll ki a vízből (ez a szeme a hajónak), amelyen át látják az ellenséges hadihajókat.

Terep (katonai kifejezés) a föld felszíne a rajta lévő összes mesterséges és természetes alakulásokkal és építményekkel.

Toronyágyúk, várakban acélkupolák alá rejtett lövegek.

Torpedó, automobil-fegyver, mely a hajók vízalatti részeit robbantja szét. Szivaralakú, bizonyos mélységben ön-működőleg és egyenes irányban mozog.

Torpedócsoport az, amikor kettő-négy torpedójárómű együtt működik.

Torpedóflotilla az, mikor nagyobb és önálló műveletekre torpedóosztályokat egyesítenek a haditengerészetnél.

Torpedóosztály több torpedócsoport.

Torpedóüldöző hajók. A torpedót hajító vizi járóművek megsemmisítésére rendelt hadihajók.

Törökország, császárság. Az ázsiai részeket is bele-számítva 20 millió a lakossága. Hadserege eléri a más-

fél milliót. Haditengerészete 50 hajó 300 ágyúval és 15 ezer emberrel.

Törzsek (pl. zászlóaljtörzs stb.) alatt értjük valamely csapat parancsnokát, a hozzá segítségére beosztott személyzettel együtt. Pl. ezredtörzs: ezredparancsnok, a segédtsízt, az élelmezőtízt, az utásztízt stb.

Törzscsapatok, a magasabb parancsnoksághoz (dandár, hadosztály stb.) beosztott gyalog és lovas csapatok, amelyek az illető parancsnokságoknál őrszolgálatot teljesítenek.

Törzshadiszállítás l. főhadiszállítás.

Törzstisztek, a 6—8. rangosztályba sorolt tisztek, nevezetesen: ezredes, alezredes és őrnagy.

Tudakozó iroda. Háborúban a betegek, sebesültek, el-esettek nyilvántartására hivatott oly intézmény, amely a lakosságot értesíti a háborúba vonultak sorsáról. Nálunk a Vöröskereszt Egylet állított fel ily irodát, melynek székhelye Budapest. Hasonló működik még Wienben is.

Tüzérség. Fegyvere az ágyúból kilőtt lövedék, amelyet nagy távolságra szabatosan hajít. Az ágyú azonban nehéz, nem mindenhol és főként csak nappal alkalmazható. Hivatása a gyalogságot és a lovasságot harcaiban támogatni, ezek sikerét előkészíteni, majd pedig az üldözés alkalmával a futó ellent megsemmisíteni. Beosztása: tábori, hegyi és vártüzérség. A hegyi tüzérség a hegyi háborúban (l. hegyi csapatok) a vártüzérség ellenben a várak ostrománál és védelmezésénél jut alkalmazásba. A többi tüzércsapatok a tábori tüzérséget alkotják. A tábori tüzérség alakulásai: az ágyusezredek (8 cm. ágyúkkal) 5 üteggel (30 ágyú), a lovagló tüzérosztályok (az ágyút kezelő legénység lóháton jár, hogy gyorsabban mozoghasson), amelyeket a lovassághoz osztanak be (3 ütegben 12 ágyú), — tábori tarackos ezredek 10 cm ágyúkkal, a tábori ágyusezredekkel azonos szervezéssel, — nehéz tarackos osztályok 15 cm ágyúkkal (két ütegben összesen 8 ágyú). A hegyi tüzérség ágyúit málhásállatokon viszi és ágyúinak ürmérete (kaliber) kisebb a tábori ágyúkéinál. A vártüzérség, a különféle államokban, különféleképpen van szervezve.

Uzózsák, pl. minden lovasszázadnál 10 drb. van belőle. Folyóvizeken való átkelések alkalmával tutajokat állítanak össze belőle.

Utászszakasz, pl. a gyalogságnál és a lovasságnál bizonyos számú katonát az egyszerűbb föld- és famunkák végrehajtása végett megfelelő szerszámokkal és esetleg robbantó anyagokkal is felszerelnek.

Utászszertár. Klosterneuburgban van s az utászcsapat anyagának kezelésére és pótlására hivatott.

Utász-zászlóalj, hivatásuk a vízi szolgálat ellátása (hadihídkészletek kezelése l. o., hídépítés folyó és álló vizeken keresztül), azonkívül részben a robbantás és a tábori erősítési (l. o.) munkálatok végzése, valamint az út- és műútépítés.

Üteg, bizonyos számú ágyú, amiket egy százados, esetleg főhadnagy vezet. A tábori ágyus és tarack ütegek 6 ágyúból, a hegyi, lovagló és nehéz tarackütegek 4 ágyúból állanak. Hozzá tartoznak még a lövészert és egyéb eszközöket vívő kocsik is.

Ütegosztály, a tüzérségnél 2—3 üteg (l. o.) egyesítése egy törzstiszt (l. o.) vagy százados parancsnoksága alatt.

Ütegsánc, ha helyszüke miatt az ágyúkat közelebb kell felállítani s emiatt ezeket jobban kell fedezniük.

Vágómarhatelepek, a hús pótlására hivatott intézetek. Minden hadtestnél (l. o.) van egy, amely a hadtest négy napi élő vágómarhaszükségletét gyűjti össze és hajtatja a csapatok után. Szakaszokra és falkákra tagozódik.

Várharc, a várak ellen intézett támadások összessége. A támadás nemei lehetnek: körülzárolás (blokád, l. o.), bombázás, erőszakos támadás, rajtaütés és az ostrom.

Vártüzérség, várak és erősségek ostromlására és védelmezésére hivatott fegyvernem.

Veszteségkimutatás. Minden ütközet után az összes csapatok, intézetek stb., valamint az elesettek temetésével megbízott osztagok, a honvédelmi- és hadügyminiszternek közvetlenül mindazon adatokat bejeienteni kötelesek, melyek a veszteségek gyors kihirdetését lehetővé teszik. E kimutatásba az ütközet pontos megjelölése mellett felveendők: a bejelentő csapat halottai, sebesültjei, hadifogságba jutottjai és eltűntjei, továbbá a saját hadsereghez tartozó összes halottak, kiket az illető csapat eltemetett. Minden egyes egyénnél az igazolványilap (l. o.) összes adatai is lehetőleg előtűntetendők.

Vezérkari osztály, a magasabb parancsnokságok (hadosztály, hadtest stb.) ama része, mely a csapatok vezetésére hivatott. Főnöke: a vezérkari főnök, aki a vezérkar testületéből való.

Vezérkari testület, a háborúra való előkészületeket végzi, a fegyveres erő képzésének irányelveit dolgozza ki, tagjai pedig még a harcvezetés segédközegei is. A testületbe tartozó tiszteket vezérkari tiszteknek nevezzük.

Vezérőrnagy, a tábornokok csoportjában az egy csillagot viselő egyén.

Viceadmiral, altengernagy (4. rangosztály). Megfelel a szárazföldi haderőnél az altábornagy rendfokozatának.

Világító osztagok, várak ostromlásánál és védelmezésénél, néha még a nyílt háborúban is, az éjjeli harcok alkalmával, villanyos vetítőkészülékekkel bevilágítják a föld felületét.

Vitézségi érem (Ausztria és Magyarország). Ezen a legénység számára rendszeresített érmet azoknak adományozzák, kik az ellenség előtt kitűntek. Az aranyérem tulajdonosa havi 30 korona pótdíjat kap. Az ezüstéremnek két osztálya van. Az első osztályú érem birtokosa havonként 15, a másodiké ellenben havonként 7 korona 50 fillér pótlékot kap haláláig. II. József császár alapította.

Vonat, azon szállítóeszközök kisebb vagy nagyobb része, mely a hadsereg szükségleteit továbbítja. Beosztjuk: csapatvonatra (I. o.) és hadseregvonatra. (L. o.)

Vonattelep, a hadseregnél hasznavehetetlenné vált kocsik javításához szükséges anyagok és szerszámok raktára. Rendszerint minden hadtestnek van egy hadtestvonattelepe.

Werndl József osztrák technikus. A róla elnevezett Werndl-fegyver szerkesztője, amelyet ma a népfelkelés egy része hord.

Zárók oly erősségek, melyeket főként hegyes vidéken alkalmazunk avégből, hogy vonatokkal felszerelt nagyobb seregtestek (I. o.) előnyomulását megakadályozzuk vagy feltartóztassuk.

Zászló. Ma csupán a gyalogezerdeknek vannak zászlói. A zászló a katona szentsége és dicső záloga azon bizalomnak, melyet a király és a haza harcosainak vitézségébe

helyez. A legválságosabb pillanatokban ez a sorakozásnak és egyesülésnek jelvénye, mely alatt győzni vagy meghalni kell. Védelmezése minden harcosnak szent kötelessége, megtartása és a csapat dicsősége elválaszthatatlanok. Elveszti a zászlóját az a csapat, amely gyáván viselkedett; és csak akkor kapja azt vissza, ha az ellenség előtt újra kitüntette magát.

Zászlóalj, a gyalog csapatok kereken 1000 emberből alakított része. Rendszerint négy századból (l. o.) és egy géppuskás osztagból (l. o.) áll. A parancsnoka egy törzstiszt (l. o.) vagy százados, aki mellé egy segédtsiszt, két orvos s más legénység is be van osztva.

Zeppelin Ferdinand gróf, német tábornok. Feltalálója a nevére nevezett kormányozható nagy léghajóknak, amelyek a mai háborúban napról-napra nagyobb eredményeket érnek el.

Zsold, a legénység napi illetéke, amelyet minden hó 1., 11. és 21.-én fizetnek ki.

A felhasznált forrásművek a következők:

1. Fegyveres hatalmunk számára érvényes és közkézen forgó szabályzatok és utasítások.

2. A széles körben elterjedt, Wienben megjelent *Veltzé: Armee Almanach* 1914-ről.

3. A magy. kir. honvéd nevelő- és képző-intézetekben használatos tankönyvek. Pl. Utásztan, Fegyvertan, Erődítéstán, Hadseregszervezés stb.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

PROHÁSZKA OTTOKÁR:
MAGASSÁGOK FELÉ!

Prohászka püspök gyönyörű könyve a háborús szenvedések napjaiban az örökkévalóság magasságaiba emeli a lelket, s az isteni igazságok itálával üdíti fel. **Ára 4 korona.**

Amatőr fényképészeknek nélkülözhetetlen!
**A fényképeszeti tárgylencsék
és tulajdonságaik.**

A művészi fényképezés kézikönyve. Függelék: Miként térülhetnek meg a műkedvelő fotografus költségei? Sok művészi illusztrációval. **Ára 1.50 K.**

Imádkozzunk a hadbavonultakért!

Az imakönyvbe illeszthető imafüzet a háború szenvedéseitől sújtott lelkeket az áhítat szárnyain emeli az Istenhez. **Megrendelhető 25 filléres bélyeg beküldése ellenében.**

A könyvek megrendelhetők:
„ÉLET” IRODALMI ÉS NYOMDA R.-T.-NÁL,
Budapest, I, Fehérvári-út 15/c.